

УДК:
327.56
Примљено:
17. јун 2008.
Прихваћено:
12. јул 2008.
Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XX) VII, vol=16
Бр. 2 / 2008.
стр. 647-666.

Јелица Стефановић-Штамбук
Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

РАЗУМЕВАЊЕ МЕЂУНАРОДНЕ МЕДИЈАЦИЈЕ УЗГЛОБЉЕНО У ДИПЛОМАТСКУ ТЕОРИЈУ

Сажетак

Аутор пише о теоријским приступима медијацији у дипломатској бащини. Истиче идеје Френсиса Бекона који идентификује појам и детерминанте медијацијског приступа, попут формулисања оквира споразума, као олакшавање комуникацији добре услуге (good offices) и као манипулативна медијација.

Кључне речи: медијација, конфликти, дипломатија....

Медијацији у међународним и интернационализованим унутрашњим конфликтима још увек се прилази као да је тек потребно започети подучавање њеној пракси, на једној, и њено проучавање, на другој страни. Истовремено, потражују се одговори који унапред претпостављају опречно стање.

Претпостављају да постоји један једини тип медијације, ваљан за сваки међународни или интернационализовани унутрашњи конфликт, на једној. Суму универзалног знања која говори њему у прилог претпостављају, на другој страни. Овакво стање уочљиво је из питања отварањих поводом потребе да се покрене или предузима нека нова медијација. Упадљиво је и у захтеваним одговорима у појединим фазама већ успостављеног медијацијског процеса.

Који је најбољи тип медијације или медијацијски приступ, преовлађује међу хрпом разнородних упита упућиваних њеним теоретичарима и истраживачима, некада и истакнутим практичарима. Расте потражња за одговорима на испостављана питања ове

врсте. Обично их покрећу стране у конфликту или заинтересована јавност.

Притисак питања, који је најбољи тип медијације у међународним и интернационализованим унутрашњим конфликтима, упозорава да је на делу не искључиво један, већ спрегнути утицај више чинилаца.

Издавању типова и узимању у обзир за ког учесника процеса медијације и које и како за њега заинтересоване стране они имају учинке – лоше, добре или најбоље – односно исходе – успешне, мање задовољавајуће или неуспешне – претходи осветљавање мотивација у залеђу предлога и процена. Несродне се намере сврставају иза захтева да се изричито саопшти који је тип медијације или медијацијски приступ најбољи за учеснике самог процеса и заинтересоване стране изван њега. Најмање се занима за утврђивање «оперативног кода» медијацијског приступа који би упућивао на посебно погодан тип медијације за одређену врсту сукоба и сваку његову поједину «животну фазу». Брижна пажња посвећивана првом скупу чинилаца утицаја на исход медијације, и темељна непажња према другом скупу чинилаца њених исхода, изазов је за истраживање. Назначеном предмету пришло се, *најпре*, кратким и поентираним задржавањем на *одређењу* међународне медијације, њеној *улози* и *структури*.

Потом се у *другом делу* рада ушло у показивање да је медијацијска култура у прочељу разлога отварања питања најбољег типа медијације и начина на који се то чини. Изјашњење о најбољем типу медијације тражи се, по правилу, независно од природе конфликта, фазе његовог животног циклуса, одређеног управљачког циља медијације и исхода који се намерава њом испословати. Захтев да се предочи најбољи тип медијације смера да у заграде буду стављени сви остали типови. Ради се, готово редовно, о повлачењу потраживања за оваквим проценама када је одређени тип медијације већ предложен за одређени конфликт, или је примењен у управљању његовим преображајем или решавањем.

Позадину означавања једног тип медијација као најбољег гради одређена *медијацијска култура*. Најчешће стране у сукобу покрећу оспоравање одређеног предложеног или предузетог типа медијације, односно медијацијског приступа, решене да га делегитимишу прибављеним потврдама да постоји бољи, или најбољи који није коришћен. Углавном промовисање најбољег типа медијације, као

оног који постоји али није предлаган или употребљен, повлачи страна неразвијене медијацијске културе или сасвим лишена ње.

Отклањањем пружаних сенки под којима разнолике медијацијске култура држе у полутами разумевање типова медијације у међународним конфликтима, створена је чистина за представљање медијације као праксе дипломатске интервенције. Медијатори себе јасно представљају као задужене за дипломатску интервенцију у процесу преузетог управљања међународним или унутрашњим интернационализованим конфликтом ка његовом преображају а, могуће, и решењу. *Трећи део* рада тако је припао представљању медијације као неизоставне функција дипломатије и једне од темељних функција дипломатског система.

Медијација у дипломатској теорији чини легитимну функцију дипломатског система и обавезујућа је морална норма међународног поретка. Међу функцијама и начелима она је легитимна и морална зато што обезбеђује да преображаји или решења конфликта, у којима се користи као начин управљања, буду узглобљени у важеће норме међународног поретка, а не искључиво сводиве на споразум прихватљив само странама у сукобу. Овај исход, или *системски учинак* медијације, стране често умеју да превиде, или настоје сасвим да одбаце.

Стране ниске или оскудне медијацијске културе схватају медијацију као прилику да своје побуде учине нормом решења, као што и свако преговарање виде као да је војни поход до победе остварен тобож мудрим стратегијама и тактикама. Тешко зато, или готово уопште не успевају да схвате како је међународним посредовањем могућност да се тако нешто догоди искључена. Најчешће ни страна намирених циљева и интереса медијацијом постигнутим решењем, ако је припадник ниске или оскудне медијацијске културе, не успева да разуме како је до тога дошло не њеним «преговарачким» умећем већ уклопивошћу потраживања која је испостављала у системске норме и њихову заштиту остварену медијацијом.

Медијација посматрана из угла дипломатије, ухватила је и начин на који њене приступе дипломатска теорија поставља у међународне и интернационализоване унутрашње конфликте. Они су различите природе. Различитих су животних фаза или су у различитим «добима». Одвијају се међу странама различите медијацијске културе. Неједнаких потреба за преображајем или решењем конфликта су и сукобљене стране.

Наведени делови излагања омогућили су подношење уверљивих доказа о наредним чиниоцима пресуднима за сваку теоретизацију медијације, односно пружање њених уопштавајућих објашњења и разумевања. Најпре, одређеним типовима конфликта – у одређеним фазама животних циклуса – одговарају одређени типови медијације. Потом, није довољно за избор медијацијског приступа водити рачуна само о окончању или преображају сукоба, него и о суштини решења. Тако јесте јер се међународна медијација предузима према обавезујућим условима деловања дипломатског система и, под одређеним наткриљујућим нормама међународног поретка. Затим, сагласно додељеним посебним улогама, везаним за циљ који им је играњем тих улога одређен да остваре, уобличавају се, и то под утицајима одређених медијацијских култура страна, одговарајући различити типови медијације или медијацијски приступи. Нема само једног типа медијације, будући да је свет конфликта различити. Отуда унапред нема ни за сваки конфликт само једног јединог погодног медијацијског приступа. Следи логички из обе поставке да зато нема ни најбољег типа медијације или медијацијског приступа, унапред, увек, свуда и за свакога.

ОДРЕЂЕЊЕ, УЛОГА И СТРУКТУРА МЕДИЈАЦИЈЕ У МЕЂУНАРОДНИМ И ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗОВАНИМ УНУТРАШЊИМ КОНФЛИКТИМА

Медијација у међународним и интернационализованим унутрашњим конфликтима може се различито одређивати.

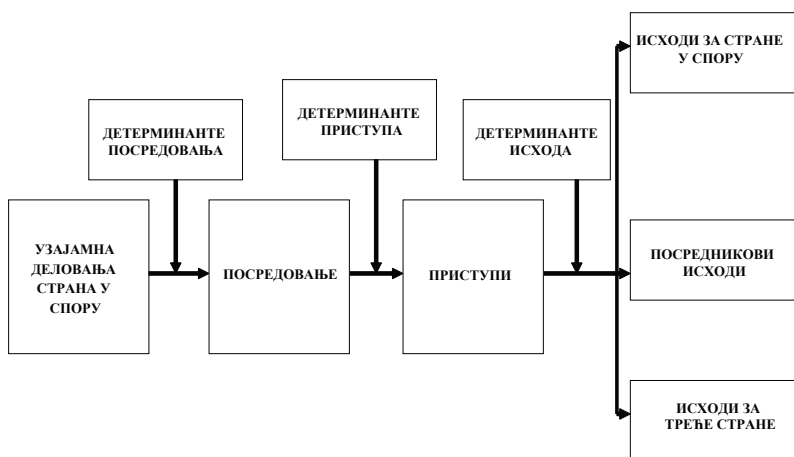
Када се, спајањем најчешће наглашаваних особеност, *одреди према улози* коју игра у међународним конфликтима – било да се та улога држи за могуће изводљиву, или јој је изричито додељена – медијација је начин управљања процесом преображавања или решавања конфликта у коме трећа страна (треће стране) пружају помоћ сукобљеним непријатељима да заједнички нађу споразумно решење за свој сукоб без принуде силе или права, али и присиле на прихватање решења које одговара неком од сукобљених непријатеља, или самој трећој страни, односно медијатору.

Медијација посматрано из дипломатског угла гледања, виђена из «дипломатске тачке гледишта», има и додатну обавезу. Мора обезбедити да преображај или решење конфликта у којима се користи као начин управљања буду усађене у важеће норме међународног поретка, а не искључиво сводиве на споразум прихватљив

само странама у конфликту. Овај исход, или системски учинак медијације, стране често умеју да превиде или сасвим одбаце. Запоставља се и у одређивању медијације, и није га могуће подвести под исходе медијације за треће стране, који се узимају као чинилац структуре или оквира медијације.

Трећа страна, медијатор, може бити појединац, посебна група, невладина организација, држава, међународна организација, или више учесника из исте врсте, или је чинити спој неких или свих учесника из ових врста, било да делују синхроно или у различитим фазама процеса. Ова трећа страна, медијатор, било како да је састављена, пружа помоћ сукобљеним странама преузимајући управљање процесом споразумног преображавања или решавања њиховог конфликта. Управљање процесом трећа страна може предузети било прихватањем захтева или упућеног позива једне, неких или свих страна у конфликту, било својом одлуком да преузме решавање конфликта. Трећа страна, медијатор, без обзира ко је чини, мора својим управљачким деловањем, лишеним средстава принуде силе или права, довести непријатељске стране до њима прихватљивог споразума о преображају или потпуном окончању конфликта. Додајмо и споразума који мора бити подударан пожељном системском исходу.

Уобичајено се структура медијације, или оквир медијације, данас представља како то приказује доња слика.

Слика 1. Структура медијације

(Преузето према Wall, A. J, Jr, J. B. Stark, R. L. Standifer, 2001: 372, Оквир медијације)

Ништа другачије од овог представљања неће бити схваћен оквир или структура медијације, из «дипломатске тачке гледања», осим нужне допуне. Додатак је да се медијације у међународним или интернационализованим унутрашњим конфликтима морају увек видети и по учинцима за дипломатски систем, будући да се и исходи медијације морају процењивати по приносу који дају одржању или, могуће, дестабилизацији међународног поретка. Међутим, ово питање мора бити предмет посебне анализе. Овом приликом је само поменуто, али не и обрађено.

Медијација, веродостојним аргументима је поткрепљено, оправдано слови за кључни чинилац управљања процесом преображавања међународних конфликта. Путем овог начина дипломатске интервенције треће стране, или трећих страна, на дужи рок, конфликт се, у процесу таквог управљања, може и решити. Отуда се медијација у међународним конфликтима, као посебан облик дипломатске интервенције треће стране, или трећих страна, обновљено све шире користи за излагање из стања напетости, насиља и непријатељстава ка стању одрживог мира.

Истицања да данашња сасвим лабава структура, називана и анархичном, није способна да обузда јединствено прихваћеним нормама, правилима, вредностима, идејама, интересима и циљевима хетерогену компетитивност међународне средине, упућује да се мора одлучи шта преостаје као начин управљања поретком. Централизована власти, у ма ком виду, није изводљива. Непрекидна производња разних сојева недржавних актера, озбиљних проблема безбедности, продубљења етничких трвења, за сада, није заустављива. Гле је плодно за конфликте. Изгледу за њихово избијање вишеструко су увећани. Одатле долази и потреба за делотворним управљањем конфликтима и њиховим решавањем.

Медијација изгледа, већ по својој спољашњости, по опису пракси, као и по одређењу употребљив начин за управљање конфликтима ка њиховом решавању. Садржи и потенцијале за подршку и успостављању неке врсте регионалног или међународног поретка. Медијација је у стању да то постигне зато што стране у конфликту када је прихватају верују да је њена суштина чување њихове независности, суверености и слободе избора. Заштити, одбрани или стицању ових вредности учесници готово сваког конфликта најдубље су привржени. Превиђа се често у томе једна друга величина медијације у међународним и интернационализованим унутрашњим конфликтима.

Интервенцијском улогом треће стране, медијацијом, љубо-морно се штити одржање постојећег дипломатског система, или се поступно остварује преображај његових темељећих силница. Управљачким деловањем медијације у међународним и интернационализованим унутрашњим конфликтима норме и структуре међународног поретка се могу чувати. Једнако се њеним деловањем у тим околностима може постизати склањање појединих норми и структура међународног поретка и замена новим. Уосталом, ако се појави опасност да стране у конфликту споразумно решење за свој сукоб утемеље на начелима, или укључе норме супротне начелима, нормама, правилима и вредностима на којима се заснива и држи међународни поредак, медијатор је ту да управљачким средствима које поседује обори такав споразум страна у конфликту.

Нема ту ни помена некаквом «алибију», или «алиби медијацији». Реч је о обавези медијатора да делује у процесима медијације као представник постојећег дипломатског система и међународног поретка. Преузетом улогом медијатор се подухватио и дужности да исходује учинак медијације који мора бити системски уклопив, било у његово одржање или у поступну промену. Медијатор, збирно, мора, уз све остале представљене исходе, остварити и системски исход. Њему припада да осигура системски прихватљив учинак процеса управљања медијацијом коју води.

КАКВЕ ТО МЕДИЈАЦИЈСКЕ КУЛТУРЕ ТРАГАЈУ ЗА НАЈБОЉИМ ТИПОМ МЕДИЈАЦИЈЕ?

Недовољност остварених теоријских знања и сабраних емпијских и експерименталних истраживачких налаза о међународној медијацији, или медијацији у међународним и интернационализованим унутрашњим конфликтима, обично се сумњичи као узрок недовољне социјетална проширеност прихватања, разумевања и коришћења медијације. Готово се увек пренебрегава претпоставка да понајвише узрок недовољне социјеталне проширености прихватања, разумевања и коришћења медијације у међународним и интернационализованим унутрашњим конфликтима, могу бити савим различито развијене медијацијске културе држава и друштва које чине глобално друштво.

Зашто у високо повезаном и међузависном, а отуда и узајамно рањивом свету, постоји недовољно распрострањено разумевање природе и улоге медијације, које силовито избија на површину у

захтевима да се мора изјаснити за најбољи медијацијски тип, без обзира на природу и фазу животног циклуса неког конфликта, и сасвим независно од циља предлагане или предузете медијације? Зашто у високо повезаном и међузависном свету, чија посебна друштва имају своје друге традиције медијације личних и комуналних конфликта, постоји неразумевање међународне медијације, или медијације у међународним и интернационализованим унутрашњим конфликтима? Зашто, упркос не битније већим успесима, посебно када су улози због којих је конфликт или спор међу актерима једног друштва избио, постоји у високо повезаном и међузависном свету подизање свести да је медијација неопходна у људским односима и да постоје могућности за њену најбољу примену у људским конфликтима?

Има критика које проналазе да је неразвијеност теорије медијације скривила недовољну подученост и држава и људи да се мирно носе са разноврсним конфликтима и делотворно утичу једни на друге у њима, смањујући напетости, отклањајући трвења и решавајући своја непријатељства ненасилно, мирно, некада и сасвим конструктивно.

Неоспорно је да теоријски радови о међународној медијацији, емпиријска и експериментална истраживања имају још увек низ слабости. Међутим, свим њиховим недостацима упркос, није основано пребацивање како би се, тек, морало започети теоријско разумевање међународне медијације. Неосноване су и процене да је теорија међународне медијације изузетно «танка». Сигурно је да теорију међународне медијације чека кључни посао сопственог побољшања. Посао те врсте јесте неодложен. Неопходно је да се теорија боље веже са мењајућом праксом међународне медијације. Неизбежно је пред њом, у првом реду, интегрисање различитих полазишта, без повлашћивања само једног, на пример спољне политике како то чини Saadia Touval (Touval 2002, 2003) и протезањем усредсређеност на целини животног циклуса конфликта, а на само, примерице, на постмедијацијску фазу (Hampson, 2006).

Тврдње да теорија не сипа одговоре који је тип медијације у међународним конфликтима најбољи, извлаче се као доказ њене слабости развијености, или, налажења на самом почетку стварања. Два разлога се, по правилу, налазе приписана тој наводно недовољној развијености теоријских знања о медијацији у међународним и интернационализованим унутрашњим конфликтима.

Први од њих истиче природу медијације. Наглашава да је медијација прворазредно пракса. Тиме се поткрепљује неразвијеност теорије, и последично, њена тобожња неспособност да једнозначно саопшти који је тип медијације у међународним конфликтима најбољи. Практична природа медијације, саопштава тај разлог, толико је богата, и недовољно отворена увиду са стране, као скоро мистични посао медијатора иза затворених врата, да измиче сваком уопштавању. Другим речима, закључује се да медијација као богата, чињенично неухватљива, за информације затворена и многилика пракса није подложна теорији.

Други разлог, за наложену слабу теоријску развијеност разумевања међународне медијације, наводи да дугу и богату праксу медијације у међународним конфликтима или интернационализованим унутрашњим конфликтима није пратила непрекинута традиција систематизовања знања.

Први разлог отпада јер нема људске праксе која се не може уопштавати. Недовољност, анегдотски карактер, или пробраност информација о медијацији, будући на бројност и продорност различитих истраживачких и епистемолошких метода, није разлог који би могао учинити да буде неухватљива теоријској систематизацији знања.

Други навођени разлог, посебно, ће бити осветљен као нетачан и тиме неодржив. Медијација у међународним конфликтима, или међународна медијација у међународним и интернационализованим унутрашњим конфликтима, има непрекинуту традицију систематизовања знања у дипломатској теорији. Стога је сасвим нетачно да нема традиције систематизације знања о међународној медијацији. Постоји и у новијим међународним дисциплинама, на пример, истраживањима мира, већ традиционализација систематизације знања о међународној медијацији.

Јесте тачно да одговори систематизованог знања, посебно дипломатске теорије, најчешће нису допадљиви онима које потражују одговор на питање који је тип медијације у неком међународном или интернационализованом унутрашњем конфликту најбољи. Уколико се неке не допадају одговори на питање које поставља, то нипошто не значи да теоријско разумевање предмета не постоји. Није на теорији кривица што упозорава да нема једног и најбољег типа међународне медијације, или медијацијског приступа погодног за управљање сваким конфликтом. Управо је теоријско разуме-

вања медијације понудило корелирање типова конфликта и најчешће бираних типова медијације за одређене типове конфликта.

Каталог најбољих пракси медијације није направљен. Спорно је да ли је такво штиво могуће направити. Сваки конфликт је конфликт за себе. Сваки тип конфликта тражи онај тип медијације који је природи, узроцима и циљу управљања њиме најпогоднији. Није исти тип медијације погодан за конфликт изазван «неуждом» (*need*), као и за онај избио због «похлепе» (*greed*) или, пак, за конфликт који су запалила «уверења» (*creed*) – како се најједноставније могу разврстати узроци конфликта (Zartman). Проблем стога не стиже из теорије. Најчешће долази због неслагања страна да се у њиховом конфликту медијацијско управљање обавља на одређени начин, или да се начини мењају током процеса медијације.

Опирање медијацији, притужбе на медијаторе и тражње најбољег типа медијације, независно од природе конфликта и циља медијације, даје траг којим се пре може стићи до корена проблема везаних за међународну медијацију. Међународна медијација, могуће је један од најнеопходнијих, иако је проблематично да ли увек и најпогоднијих, начина управљања конфликтима, којима је оседлан један свет мноштва вредносних, нормативних, идејних, интересних и циљних светова унутар себе. Често ни медијатори у предузетим медијацијама нису у стању да разумеју да све стране у конфликту немају једнако развијену медијацијску културу.

Одсуство развијене медијацијске културе појединих друштва или држава је занемаривани, запостављени а, често, сасвим несхваћени подривачки чинилац процеса медијације. Постоје типови медијације или медијацијски приступи који нису пренебрегли овај чинилац. Међутим, на такве приступе, страна лишена медијацијске културе, или чија је медијацијска култура недовољно развијена, имаће највеће могуће притужбе. Зато спорење око постојања или непостојања најбољих типова медијације, само је наводна последица теоријске неспособности да предочи најбољи медијацијски приступ. Суштински се у позадини захтева онога ко потражује такав одговор крије амбиција да максимира исход медијације за себе.

Побијање успеха одређених покушаја медијација међународних или интернационализованих унутрашњих конфликта, открива да није могуће избећи да се о типовима медијације, па и о најбољим, уопште смислено говори, а да се не узме у обзир да је у оспо-

равање умешана ниска или непостојећа медијацијска култура стране или страна које то чине.

Показује се да ће стране у међународним конфликтима, несклоније и несвикнутије у свом унутрашњем животу на медијацијске праксе и настројене да преговарање држе за игру нултог збира, за дистрибутивно преговарање или позиционо погађање (*bargaining*), за херојско надметање (Nicolson, 1948) а не интегративно или кооперативно заједничко управљање тражењем прихватљивог решења, имати изражена оптерећења медијацијом. Стране неразвијене, ниске, или непостојеће медијацијске културе најчешће ће стављати примедбе на тип медијације. Оне ће захтевати некакав најбољи тип медијације по свом суду. Најчешће се дешава, због мањкавости њихове медијацијске културе, да предлажу управо онај тип који додатно слаби ваљаност аргумената држаних међу њима за пресудне у корист своје главне ствари.

Висок је степен вероватноће да ће се стране ниске, неразвијене медијацијске културе сукобљавати са медијатором (медијаторима). Одсуство медијацијске културе водиће их често у оптуживање медијатора за пристрасност. Због мањка медијацијске културе стране су неспособне да схвате да медијатор (медијатори) нису апсолутно флексибилни и када су посве непристрасни. Међународна медијација намеће медијатору заштиту сасвим одређених начела будућег споразума о преображају или решавању конфликта. Обично су она садржана у полазном склопу начелних идеја, принципима за решавање одређеног конфликта.

Стране недостатне медијацијске културе такве принципе преображавања или решавања конфликта дате у једном документу, или у низу докумената које их садрже наведене, не узима озбиљно. Она не поставља захтеве за њихову почетну и правовремену измену или разјашњење. Њена медијацијска култура прави мисаону мапу медијације на којој таква страна или стране постављају своје позиције, утврђују коте развијања властитих стратешких конфронтацијских игара против медијатора и медијацијског процеса. Исцрпљују се у стратешком прављењу и утврђивању стратегија и тактика свог наступања у медијацијском процесу. Ниска, неразвијена или одсутна медијацијска култура потпуно спречава страну или стране разумевања да је медијација процес којим стратешки управља трећа страна (треће стране).

Стране лишене медијацијске културе или недовољно развијене медијацијске културе имаће разнородне упите. Кључни је, извесно, зашто у случају њиховог конфликта није примењен најбољи медијацијски приступ или није одабран најбољи тип медијације. Када би се сасвим склониле све маске с њихових уверавања у приврженост медијацији, оголила оскудном пригодношћу покривена тела стварних намера и померио вео уљудности навучен овештацим фразама, открило би се да је најбољи тип медијације управо херојско или ратничко или позиционо преговарање, односно погађање, из кога је посредник избачен као управљач и претворен у посматрача процеса. Једино што стране такве медијацијске културе, или тачније без медијацијске културе, превиђају јесте да је због таквог позиционирања њихових позиција конфликт најчешће и настао, и стигао у фазу када је његово управљање ка преображају или решењу морала да преузме трећа страна, односно медијатор.

МЕДИЈАЦИЈА У ДИПЛОМАТИЈИ

Дипломатија је била и остала медијацијска пракса и установа. Једна од њених функција је «снижавање неминовних учинака трвења у међународном општењу (Bull, 1977: 171-2). Будући да је сврха дипломатије опкорачивање граница идентитета или естрањације (Der Derian, 1987) у једном изузетно танком контексту друштвености, медијација је суштински и технички уграђена у дипломатију.

Медијација тиме није тек једна техника управљања конфликтима, њиховог преображавања или решавања. Медијација је саставница дипломатија намењена умањењу сукобљености издвојених, посебних идентитета који су неизбежно упућени на општење једни са другима. Свим недостатностима својих учинака упркос, медијација, у већини данашњих конфликта, преостаје као једини управљачки начин, прихватљив странама забасалим у беспућа међусобних непријатељстава, који их може заједно из њих извести, као и за одржање или поступну промену постојећег дипломатског система и међународног поретка.

Најкраће, само из неких од ових разлога било би корисно погледати медијацију у међународним и интернационализованим унутрашњим конфликтима, из дипломатије и дипломатске теорије. Показују се као места које пружа прегледнији увид на праксу медијације. Будући да је медијација интегрисана у дипломатију, да је њена неизоставна функција, да је темељећа функција и ле-

гитимацијска норма дипломатског система, то је побољшано схватање праксе медијације у међународним конфликтима извесније из «дипломатског угла» гледања. Медијација у међународним и интернационализованим унутрашњим конфликтима се тада види као дипломатски конституисана и контекстуализована управљачку пракса у светским пословима.

Преглед изјава, написа и литературе о медијацији у међународним конфликтима и обраћање пажње на начине на који медијатори себе у њима виде најпре откривају управљачку улогу медијације примерену природи дипломатије и дипломатског деловања, и посебном разумевању медијације у дипломатској теорији.

Медијатори често себе описују као управљаче процесом комуникације и размене међу противницима (Bercovitch, 1996; Bercovitch, Rubin 1992). Слично је и медијатори и истраживачи медијације, сматрају засновану на комуникацији. Они обично истичу да је медијација, битан управљачки чинилац у интензивним (насилним) конфликтима зато што обезбеђује «неутрални» оквир у коме стране могу истраживати могућности и развијати решења, најчешће изван високо заоштрене атмосфере арене формалне преговарачке структуре (Hempson, 2006). Уочљиво је у овим гледиштима да је медијација и за медијаторе, и за теорију, али и за супарнике у конфликту када се они чују, по својој природи интервенционистичка. Њој зато није потребна пратећа потпора других интервенционистичких стратегија. Само ослобођена веза са другим интервенционистичким стратегијама медијација ће поузданије привести конфликт којим управља споразумном преображају, и могућем решавању.

Медијација јесте стратегија интервенције, у истом смислу у коме је и свако дипломатско деловање интервенционистичко. Медијатори знају да могу променити, и то путем својих интервенција раде, погледе и ставове непријатељских или зараћених страна једних на друге. Своје интервенционистичке напоре усмеравају на измену представа о конфликту код свих укључених страна. Тиме изазивају да из измењених представа уследи промена понашања. Промењеним понашањима настоје да подстакну измену вредности сукобљених страна. Низ ових, и сличних интервенција, медијатор врши у циљу изградње довољног поверења међу непријатељским, или зараћеним странама како би постале спремне за преговоре, закључивање и спровођење неког прихватљивог споразума. Мноштво је како анегдотских, тако и темељних страница написано о

нужној интервенцији медијатора, посебно у конфликтима вођеним око ретких и високо вреднованих добара, нарочито међу припадницима етничких и верских заједница.

Посебно је интервенција медијатора нужна у оним конфликтима чије решење захтева постизање споразума о прерасподели (Iklé, 1964) међу зарађеним странама. Преговори ни о осталим врстама споразума међу зарађеним странама којим би оне решиле свој конфликт, био то споразум о нормализацији, или споразум о иновацији, чак, и споразум о продужавању споразума (Iklé, 1964) на пример, о наставку примирја, нису мање захтевни. Изгледа да су зарађене стране, ако су већ принуђене на преговоре, способне једино да преговарају ради постизања споредних учинака (Iklé, 1964). Спремне су на то јер је свакој битно да себе прикаже као склону споразуму, а другу страну као непоправљивог противника споразумевања. Заједнички им је у тим приликама важно да покажу да су преговори међу њима неизводљиви.

Стране које су непријатељи, уколико би се нашле очи у очи, а не биле раздвојене медијатором и повезане његовим деловањем, не би могле да учине ни искорак једна другој у сусрет из својих ушанчених стратешких положаја. Ова немогућност преокрета у стратегијским позицијама страна дуго је и добро позната препрека решавању сукоба. Посебно у етничким сукобима трећа страна је нужна за измену структуре укопаности непријатељских страна у сопствене стратегијске позиције. Оне у медијацијском процесу не излазе једна другој у сусрет, барем не на почетку. Измештање из ровова искључивих полазишта омогућава умешани медијатор. Он интервенише између њих. Покушава да промени њихова гледишта о могућности и користима постизања споразума. Стране, најпре, чине помаке из својих непомирљивих потраживања ка медијатору. Поступно тек преко односа према медијатору мењају и своје погледе на изводљивост споразумевања, потом и на корист споразума, а онда и на могућност да једна другој крену у сусрет помирљивим предлозима и последичном размењивању међусобних уступака.

Медијатор интервенише у гледишта страна у конфликту на различите начине. Може изазвати промену гледишта зарађених страна у жељеном правцу позивањем на неки скуп наткриљујућих циљева и вредности. Може њихова становишта мењати познатим «играњем на карту легитимности». Може користити и њихове тежње да буду део неке обухватније политичке заједнице. Медијатор интер-

венише у конфликт подизањем трибине за вођење преговора. Чини то покретањем дијалога, размене мишљења и одржавањем веза и са званично сукобљеним странама и са оним снагама које постоје у њиховој позадини. Поред општења са званичним представницима страна медијатор може мењати њихова отворла гледишта успостављањем контаката са свим утицајним представницима, првацима опозиције, предводницима грађанског друштва, произвођачима јавног мњења. Свим тим општењима медијатор интервенише ради пребацивања сукоба на путању преговора. Летимичан преглед литературе открива праву збирку помињаних интервенционистичких стратегија за успостављање и олакшавање комуникације. Медијатори се њима служе како би изменили и представе и понашања и односе страна у корист дијалога и преговора које промовишу (Bercovitch 1984).

Посматрана из игла своје интервенционистичке природе медијације је открила изузетну блискост, или најближе породично сродство са дипломатијом. Истина, међу њима нема потпуне физичке сличности. Медијација је слично дипломатији делатност изградње поверења. Поверење ствара услове за узајамност који могу раније непријатељске и зарађене стране на крају довести у преговоре о политичком решењу и полагању оружја (Hempson, 2006). Због овог начина управљања конфликтом, примереног њеној природи, медијација најбоље успева самостално. Није јој у послу потребна подршка других стратегија интервенције.

Осим тога, сама природа медијације се коси с природом и војних и економских интервенција као облика међународних интервенционистичких стратегија и напора. Отуда своју управљачку улогу медијација успешно може обавити ако јој нису придружене интервенционистичке стратегије противне њеној природи.

Медијација у положају управљања међународним конфликтима ка њиховом преображају, а дугорочно, и могућем решавању, одређујуће утиче и на самосталне и одвојене, иако посебне, али с њом повезане дипломатске интервенционистичке напоре. Често иду уз њу војне и економске интервенције у међународне конфликте. Сажети најбитнији, бројни и разнородни емпиријски налази, неки систематичније сређени од других, указују на две битне корелације између коришћења интервенционистичких стратегија и напора у међународним конфликтима и дужине трајања и оштрине међународних конфликата.

Прво, војне и економске интервенције споља у међународне конфликте, као и интернационализоване унутрашње конфликте, продужавају њихово трајање.

Друго, војне и економске интервенције споља у међународне конфликте, као и интернационализоване унутрашње конфликте, утичу на подизање нивоа непријатељстава. Продужавањем трајања сукоба и пооштравањем и ширењем непријатељстава, спољне војне и економске интервенције у неки међународни, или интернационализирани унутрашњи конфликт једнако умањују изгледе да се непријатељстава зауставе, а потом и да се конфликт оконча.

Медијација, као начин управљања процесом постизања споразумног решења конфликта међу сукобљеним странама, искључује употребу физичке силе (мада не и претње њеном употребом), правну принуду, и свако присиљавање на прихватање решења конфликта које одговара било само једној, било неким сукобљеним странама, или самом медијатору. Овако стоји, суштински постављено, тако би требало медијације. Њено одређење је такво према прескрипцији дипломатске теорије.

ЗАКЉУЧАК

Када праксе медијације пођу по супротном од деловања преписаног дипломатском теоријом показују зорно да се дипломатски систем мења. Темељне вредности и уређујуће норме дипломатског система, од случаја до случаја, од конфликта до конфликта бивају замењиване. Поступно, мало по мало, сасвим нове вредности и норме долазе уместо старих вредности и норми.

Упорност тврдњи да одређена начела решавања, одређено решење важи само за један одређени случај, само за привођење тог сукоба решењу и ниједног другог, први су знак одвијајућег процеса промене дипломатског система. Ако се дипломатски систем мења, онда ни међународни поредак не стоји у месту. Уколико се више посредује принудом да би уопште дошло до медијације, утолико је више претњи отказивањем уживања погодности, уколико се умножавају измене понашања са све више и више услова за овај или онај односа, за ову или ону размену, један међународни поредак броји дан са даном ка свом крају. Одбројавање може трајати продужено и имати два крајња исхода. Један може бити да кључни учесници дипломатског система преговорима дођу до нових начела и правила, уређујућих обавеза и одредби. После овог разумевања може доћи

до надметања са осталим учесницима дипломатског система, мање моћним али бројно мноштвенијим.

Хоће ли ови сукоби око нових начела и правила, нових норми и вредности довести до краха стабилности старог поретка и неприхватања новог, или неће, зависи од тога колико ће сваки учесник међународног система оцењивати да безбедност, коју ће уживати при новим правилима, неће оштети уживање правде или намирити захтеве за правдом. Другачије може исходити да битнији учесници система саставе начела и правила која не могу осталим учесницима задовољавајуће измирити потребе за безбедношћу и захтеве правде. Последишно, продужена трвења су, у том случају, извесна. Изгледа ли коме да се данас нешто налик овом раседу створило, а најављено да настаје предузиманим медијацијама, те да је прешло у стање споразумевања Г8, групе најразвијенијих држава о новим начелима односа, може бити обеспокојен присећањем речи да је незахвално живети у «интересантним временима».

Постоји и додатак исте мудрости. Често је заборављан. Потребно га је имати на уму. Утешно подсећа да је још незахвалније живети у «досадним временима». Сукоби и медијатори нису ни приближно чести у досадним временима, колико су присутни у оним занимљивим. Пошто се по њиховој присутности и бројности данашње време мери као занимљиво, потребно је што више – и то добро сазнајно узглобљено у одговарајућу теорију – развијати мишљење и обликовање праксе медијације у међународним, интернационализованим унутрашњим сукобима, и унутрашњим сукобима у којима се јавља потреба за медијатором. Жељни досадних времена тада ће их, вероватније, доживети, него ако таквог напредовања у теорији и пракси међународне медијације не буде.

ЛИТЕРАТУРА

- Adcock F. E., Mosley, D., *Diplomacy in Ancient Greece*, New York: St. Martin's Press (Palgrave Macmillan), 1975.
- *Amarna Diplomacy: The Beginning of International Relations* (eds. Cohen R., R. Westbrook) Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2000.
- Bacon, F., XLVII «Of Negotiating», *Essays, Civil and Moral*, The Harvard Classics: 1909–14.
- Bercovitch J., *Social conflicts and third parties: Strategies of conflict resolution*, Boulder, CO: Westview Press, 1984.

- Bercovitch J., J. Z. Rubin, *Mediation in international relations*, New York: St. Martin's, 1992.
- Bercovitch, J., «Introduction: Putting Mediation in Conflict», *Studies in International Mediation* (ed. Jacob Bercovitch) Houdmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002: 3-24.
- Brown D., «Divorce and Family Mediation: History, Review and Future Directions», *Conciliation Courts Review*, 20 (1982): 1-34.
- Bull, H., *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, London: The Macmillan Press Ltd., 1977.
- *Civil wars, insecurity, and intervention* (eds. J. L. Snyder., B. Walter) New York: Columbia University Press, 1999.
- *Comparative peace processes in Latin America* (ed. C. J. Arnson) Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press, 1999.
- Crocker C. A., *High noon in Southern Africa: Making peace in a rough neighborhood*, New York: W. W. Norton, 1992.
- Crocker, C. A., F. O. Hampson, P. Aall, *Taming intractable conflicts*, Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 2004.
- Der Derian, J., *On diplomacy: A genealogy of Western estrangement*, Oxford: Basil Blackwell, 1987.
- Dixon, W. J., "Third party techniques for preventing conflict escalation and promoting peaceful settlement", *International Organization* 50, 4 (1996): 638-681.
- Druckman, D., "Negotiating in the International Context", *Peacemaking in International Conflict* (eds. W. I. Zartman, J. L. Rasmussen) Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1997.
- *Grasping the nettle: Analyzing cases of intractability* (eds. C. A. Crocker, F. O. Hampson, P. Aall) Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 2005.
- Iklé Fred C., *How Nations Negotiate*, New York: Harper & Row, 1964.
- Hampson, F. O., «The Risk of Peace: Implications for International Mediation», *Negotiation Journal*, (January 2006): 13-30.
- *Herding cats: Multiparty mediation in a complex world* (eds. C. A. Crocker, F. O. Hampson, P. Aall) Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1999.
- Hume, C., *Ending Mozambique's war: The role of mediation and good offices*, Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1994.
- *Managing global chaos: Sources of and responses to international conflict* (eds. C. A. Crocker, F. O. Hampson, P. Aall) Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1996.
- Nicolson, H., *Diplomatie*, (trad. Petronella Armstrong), Paris: Éditions de la Colonne Vendome, 1948.

- *Peacemaking in international conflict: Methods and techniques* (eds. I. W. Zartman, J. L. Rasmussen) Washington, DC: United States Institute of Peace, 1997.
- *Resolving international conflict: The theory and practice of mediation* (ed. J. Bercovitch) Boulder, CO: Lynne Reinner, 1996.
- Rothchild, D., D. A. Lake, *The international spread of ethnic conflict: Fear, diffusion, and escalation*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998.
- Sisk, T. D., *Power sharing and international mediation in ethnic conflicts*, Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1996.
- Touval S., «Mediation and Foreign Policy», *International Studies Review*, 5, 4 (2003): 91–95.
- Touval, S., *Mediation in the Yugoslav Wars*, New York: Palgrave, 2002.
- Wall, A. J, Jr, J. B. Stark, R. L. Standifer, «Mediation: A Current Review and Theory Development», *The Journal of Conflict Resolution*, 45, 3 (Jun., 2001): 370-391.
- Zartman, I. W., *Ripe for resolution: Conflict and intervention in Africa*, New York: Oxford University Press, 1989.

Jelica Stefanovic Stambuk

COMPREHENSION OF INTERNATIONAL MEDIATION IN THEORY OF DIPLOMACY

Summary

In this text author write on theoretical approaches to mediation in history of diplomacy, pointing out Francis Bacon's understanding of the nation and determinants of the mediation approachess, such as making an agreement frame in order to ease communication (good offices) and manipulative mediation.

Key Words: maediation, conflicts, diplomacy